

otioso verbo, et non voluntate, sed ignoratione prolato, reddituri simus rationem in die iudicii. Aliter: Quia timor servorum est, et perfecta dilectio foras mittit timorem (I Joan. iv, 18), et in Scriptura divina tam incipientium¹, 498 quam perfectorum duplex appellatus est metus: nunc de consummato in virtutibus metu dici puto, secundum illud: *Nihil deest timentibus eum* (Psal. xxxiii, A 40). Vel certe, quia adhuc homo est, et necdum nomen Dei accepit, hanc habet rationem substantiæ suæ, ut in corpore positus Deum timeat. Quia omne factum, id est, omnes homines adducet Deus in iudicium super universis, quæ aliter quam ab eo disposita sunt et dicta, senserunt, sive in hanc partem, sive in illam. *Væ quippe his qui dicunt malum bonum, et bonum malum* (Isa. v, 20).

¹ *Tam incipientium, etc.* Errore inepto et insipienti positum legimus in Erasm. et Marian. editione, *tam insipientium quam perfectorum*; quasi

sit aliquis timor divinus in insipientibus, sive impiis hominibus, quos insipientes appellat Scriptura sacra. MARTIAN.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI.

INTERPRETATIO HOMILIARUM DUARUM ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM,

PROLOGUS.

499-500 BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

Origenes, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico canticorum ipse se vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque versuum millia pene perveniunt, primum Septuaginta Interpretes, deinde Aquilam et Symmachum et Theodotionem, et ad extremum quintam editionem quam in Actio littore invenisse se scribit, ita magnifice aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: « Introdixit me rex in cubiculum suum¹. » Itaque illo opere prætermisso, quia ingentis est otii, laboris et sumptuum, tantas res, tanquam dignum in Latinum transferre sermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactentibus composuit, fideliter magis quam ornate interpretatus sum, gustum tibi sensuum ejus, non cibum offerens. Tu animadvertas quanti sint illa æstimanda quæ magna sunt, cum sic possint placere quæ parva sunt.

¹ Cant, 1, 3.

ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM

HOMILIA PRIMA ⁽¹⁻³⁾

501 Quomodo didicimus per Mosen quædam esse non solum sancta, sed et Sancta sanctorum, et alia non tantum Sabbata, sed et Sabbata sabbatorum; sic nunc docemur scribente Salomone esse quædam non solum cantica, sed et Cantica canticorum. Beatus quidem is qui ingreditur sancta, sed beatior qui ingreditur Sancta sanctorum. Beatus qui sabbata sabbatizat, sed beatior qui sabbatizat sabbatorum Sabbata. Beatus similiter et is qui intelligit cantica et canit ea: nemo quippe nisi in solemnitatibus canit: sed multo beatior ille qui canit Cantica canticorum. Et sicut is qui ingreditur in Sancta, pluribus adhuc indiget, ut valeat introire in Sancta Sanctorum; et qui Sabbatum celebrat quod a Domino populo constitutum est, multa adhuc necessaria habet, ut agat Sabbata sabbatorum; eodem modo difficile reperitur qui omnia quæ in Scripturis continentur cantica peragrans, valeat ascendere ad Cantica canticorum. Egredi oportet ex Ægypto, et egressum de terra Ægypti pertransire mare Rubrum, ut possis primum canticum canere, dicens: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est* ¹ ³⁸. Licet autem primum dixeris canticum, adhuc longe es a Cantico canticorum. Perambula terram deserti spiritaliter, donec venias ad puteum quem foderunt reges, ut ibi secundum canticum canas. Posthæc veni ad vicina sanctæ, terræ ut super Jordanis ripam constitutus cantes canticum Mosi, dicens: *Attende, cælum, et loquar, et audiat terra verba oris mei* ³⁹. Rursum habes necessarium ut milites, et terram sanctam hæreditate possideas, et apis tibi prophetet, et apis te judicet: Debbora quippe apis interpretatur: ut possis et illud carnem, quod in libro Judicum continetur ⁴⁰, edicere. Ad Regnorum deinceps volumen ascendens veni ad canticum quando David fugit de manibus omnium inimicorum suorum et de manu Saul, et dixit: *Dominus firmamentum meum, et*

³⁸ Exod. xv, 4. ³⁹ Deut. xxxii, 1. ⁴⁰ Judic. v. ⁴¹ II Reg. xxii, 2. ⁴² Isa. v, 1. ⁴³ Ephes. v, 27.

(1-3) Collatæ sunt hæ homiliæ cum mss. 1 abbatiæ S. Petri de Selincurte ordinis Præmonstratensis, 1 ecclesiæ cathedralis Laudunensis, 1 Majoris Monasterii, 1 monasterii Beccensis.

A *fortitudo mea, et refugium meum, et liberator meus* ⁴¹. Pervenendum tibi est ad Isaiam, ut cum illo dicas: *Cantabo canticum dilecto (4) vineæ meæ* ⁴². Et cum universa transieris, ad altiora conscende, ut possis anima decora cum sponso, et hoc canere Canticum canticorum. Sed quot ex personis constet, incertus sum. Orantibus autem vobis, et revelante Domino, quatuor mihi in his videor invenisse personas, virum et sponsam, cum sponsa adolescentulas, cum sponso sodalium greges. Alia dicuntur a sponsa, alia a sponso, nonnulla a juvenulis, quædam a sodalibus sponsi. Congruum quippe est ut in nuptiis adolescentularum sit multitudo cum sponsa, juvenum turba cum sponso, hæc omnia noli foris quærere, noli extra eos qui prædicatione Evangelii salvati sunt. Christum sponsum intellige, Ecclesiam sponsam sine macula et ruga, de qua scriptum est: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam aut aliquid eorum sed ut sit sancta et immaculata* ⁴³. eos vero qui cum sint fideles, non sunt tamen istiusmodi quales sermo præfatus est, sed juxta modum quemdam adepti videntur salutem, animadvertite credentium animas et adolescentulas esse cum sponsa. Angelos vero, et eos qui pervenerunt in virum perfectum, intellige viros cum sponso. Inde igitur mihi videntur quatuor ordines, unum et unam, duos choros inter se concinentes, sponsam canere cum juvenulis, sponsum canere cum sociis. Et cum hoc intellexeris, audi Canticum canticorum, et festina intelligere illud et cum sponsa dicere ea quæ sponsa dicit, ut audias quæ audivit et sponsa. Si autem non potueris dicere cum sponsa quæ dixit, aut audias ea quæ dicta sunt sponsæ, festina vel cum sponsi sodalibus fieri. Porro si et illis inferior es, esto cum adolescentulis, quæ in sponsæ deliciis commorantur. Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter, et epithalamio sunt personæ: ex quo et gen-

(4) Sic habet codex Selincurtianus. Laudunensis vero de Turonensis, *dilectum*. Libri antea editi, *dilectæ*.

tiles sibi epithalamium vindicarunt, et istius generis **A** carmen assumptum est (5). Epithalamium siquidem Canticum canticorum. Primum sponsa orat, et statim in mediis precibus auditur. Videt præsentem sponsum, videt adolescentulas suo comitatu copulatas. Deinde respondet ei sponsus : et post sponsi eloquia, dum ille pro ejus patitur salute, respondent sodales, donec sponsus sit in recubitu, et a passione consurgat, se quædam sponsæ ornamenta facturos.

502-4 2. Verum jam ipsa verba ponenda sunt, in quibus prius vox sponsæ deprecantis auditur. (Cap. 1, vers. 1 :) *Osculetur me osculo oris sui*. Quorum iste est sensus: Quousque sponsus meus mittit oscula per Mosem, mittit oscula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contingere, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi Patrem, et dicit ad eum: *Osculetur me osculo oris sui*. Et qui talis est ut compleatur super eam propheticum illud in quo dicitur: *Adhuc te loquente dicam: Ecce adsum*: sponsam sponsi Pater exaudit, mittit Filium suum. Videns illa eum cujus deprecabatur adventum, orare destitit, et ad eum cominus loquitur, (Vers. 1-2.) *Quoniam bona ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Sponsus igitur Christus missus a Patre venit unctus ad sponsam, et dicitur ad eum: *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*⁴⁴. Si me tetigerit sponsus et ego boni odoris ero, et ego liniar unguentis, et ad me usque ejus unguenta pervenient, ut possim cum Apostolo dicere: *Christi bonus odor sumus in omni loco*⁴⁵. Nos autem cum hæc audivimus, adhuc peccatis vitiiisque sætemus, de quibus propheta pœnitens loquitur: *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*⁴⁶. Peccatum odoris est putidi, virtus spirat unguenta quorum typos reperies in Exodo. Invenies quoque ibi stacten, onycha, galbanum, et reliqua. Hæc quidem ad incensum: deinde ad opus unguentarii varia sumuntur unguenta: in quibus est nardus et stacte. Et Deus qui fecit cælum et terram, loquitur ad Mosem, dicens: *Ego implevi eos spiritu sapientiæ et intellectus, ut faciant opera artis unguentariæ*⁴⁷: et unguentarios Deus docet. Hæc nisi spiritualiter intelligantur, nonne fabulæ sunt? nisi aliquid habeant secreti, nonne indigna sunt Deo? **D** Necessè est igitur eum qui audire Scripturas spiritualiter novit, aut qui certe non novit, et desiderat nosse, omni labore contendere, ut non juxta carnem et sanguinem conversetur, quo possit dignus fieri spiritualium secretorum, et ut aliquid audentius dicam, spiritali cupidine vel amore accendatur; siquidem est et spiritatis amor. Et quo-

⁴⁴ Psal. XLIV, 8. ⁴⁵ II Cor. II, 45. ⁴⁶ Psal. XXXVII, 6. ⁴⁷ Exod. xxxi, 3. ⁴⁸ Prov. IV, 7, 8. ⁴⁹ Cant, II, 6. ⁵⁰ Matth. VI, 9.

5 Codex Beccensis: *Hæc quippe fabulantur pariter et epithalamium suum personant. Ex hoc gentes sibi epithalamium vindicarunt, et istius generis sacramentum assumptum est.*

(6) Mss., arctius. Libb. edit., altior.

modo est quidam carnalis cibus, et alius spiritalis et alia carnis potio, alia spiritus sic est quidam amor carnis a Satana veniens, alius amor spiritus a Deo exordium habens, et bene potest duobus amoribus possideri. Si carnis amator es, amorem spiritus non capis. Si omnia corporalia despexisti, non dico carnem aut sanguinem sed argentum et possessiones, sed ipsam terram ipsumque cælum, hæc quippe pertransibunt: si ista omnia contempsisti, et ad nullum horum anima tua obligata est, neque quoquam vitiorum amore retineris, potes amorem capere spiritalem. Ita locuti sumus quia evenit occasio, ut de amore spiritali aliqua diceremus. Expediit autem nobis Salomonis custodire præceptum, et magis illius qui per Salomonem loquebatur, de sapientia ita dicens: *Ama illam, et servabit te; circumda illam, et exaltabit te; honora illam, ut te amplectatur*⁴⁸. Est quidam spiritalis amplexus, atque utinam contingat ut meam sponsam arctius (6) sponsi amplexus includat, ut ego quoque possim dicere quod in eodem libro scriptum est: *Sinistra ejus sub capite meo, et dextra illius amplexabitur me*⁴⁹.

3. *Osculetur me ergo osculo oris sui*. Moris est Scripturarum imperativum modum pro optativo ponere, ut ibi: *Pater noster qui est in cælis, sanctificetur nomen tuum*⁵⁰, pro Utinam sanctificetur; et nunc in præsentem: *Osculetur me osculo oris sui*, pro eo quod est, Utinam osculetur. Deinde conspiciat sponsum. Venit delibutus unguentis: nec aliter ad sponsam poterat venire, nec decebat aliter Patrem ad nuptias Filium destinare. Variis eum unxit unguentis, fecit illum Christum. Venit diversis odoribus spirans, et audit, *quia bona ubera tua super vinum*. Congrue sermo divinus unam eandemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat. Quando hostia offertur in lege, et vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur (7). Quando vero recumbit aliquis cum Jesu et sensuum ejus communionem perfruitur, non pectusculum ut supra, sed pectus alloquitur (8). Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectusculum, ut in sacrificio; non pectus, ut in Joanne discipulo; sed ut ubera nominat, dicens: *Quia dona ubera tua super vinum*. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, et scias quia inebriant atque lætificant istiusmodi cogitatus. Quomodo autem calix Domini inebrians quam optimus est, sic ubera sponsi omni meliora sunt vino. *Quia bona ubera tua super vinum*. In mediis precibus ad sponsum verba convertit: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Non uno, sed omnibus sponsum venit unctus unguentis (9). Si autem et ad meam animam

(7) Selincurtianus et Beccensis, offertur.

(8) Idem mss., eloquitur.

(9) Codex Beccensis: non uno, sed omnibus nos unctus vult ungi unguentis.

factam sponsam suam sponsus venire dignabitur, A quam oportet esse formosam, ut illum de cœlo ad se trahat, ut descendere faciat ad terras, ut veniat ad amatam? Quali pulchritudine decoranda est? Quali debet amore fervere, ut ea loquatur ad illam quæ ad perfectam locutus est sponsam, quia cervix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ quia venter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus, si concesserit Dominus, disputabimus quomodo sponsæ membra varientur, et singularum partium laus diversa dicatur, ut post disputationem etiam ad nostram dici animam similiter laboremus. *Bona igitur ubera tua super vinum, 505-8 et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Si videris sponsum tunc intelliges verum esse quod dicitur: *Quoniam bona ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Multi habuerunt aromata. Regina Austri detulit aromata Salomoni ⁵¹, et plures alii aromata possederunt: sed habuerit quis quantalibet, non possunt Christi odoribus comparari, de quibus nunc sponsa ait: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Ego arbitror quia et Moses habuit aromata, et Aaron, et singuli prophetarum: verum si videro Christum, et suavitatem unguentorum ejus odoremque percipero, statim sententiam profero dicens: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

4. Vers. 2. *Oleum effusum nomen tuum.* Propheticum sacramentum est. Tantummodo nomen Jesu venit in mundum, et unguentum prædicatur effusum. In Evangelio quoque ⁵² mulier accipiens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, caput C Jesu pedesque perfudit. Observa diligenter quæ de duabus super caput effuderit Salvatoris: siquidem peccatrix super pedes ⁵³, et ea quæ dicitur non fuisse peccatrix super caput ejus fuisse monstratur ⁵⁴ (10) Observa inquam, et invenies in evangelicis lectione, non fabulas et narrationes ab evangelistis, sed mysteria esse conscripta. Impleta est utique odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referendum est; et si quid quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum domum fuisse odore completam, cum hoc ordine mundus completus sit. Scribitur in eodem loco de Simone leproso et domo ejus. Ego puto leprosum mundi istius esse principem, et hunc leprosum Simonem nuncupari, cujus domus ad adventum Christi suavi D odore completa sit agente pœnitentiam peccatrice, et sancta caput Jesu unguenti odoribus perfundente. *Unguentum effusum nomen tuum.* Quomodo unguentum quod effusione sua odorem longe lateque dispergit, sic Christi nomen effusum est. In universa terra Christus nominatur, in omni mundo

prædicatur Dominus. Unguentum enim effusum nomen ejus. Nunc Mosi nomen auditur, quod prius Judææ tantum clauderetur augustiis, neque enim Græcorum quispiam meminit ejus, neque in ulla gentium litterarum historia de illo cum cæteris scriptum aliquid invenimus. Statim ut Jesus radiavit in mundo, eduxit secum legem et prophetas et vere completum est: *Unguentum effusum nomen tuum.*

5. Vers. 3. *Propterea juvenculæ dilexerunt te.* Quia per Spiritum sanctum charitas Dei diffusa est In corda nostra ⁵⁵, congrue nomen effusionis inferitur: *Unguentum effusum nomen tuum.* Hæc dicens sponsa adolescentulas conspicit. Quando illa sponsi patrem rogabat, et ad ipsum sponsum cominus loquebatur, necdum adolescentulæ aderant; in mediis vero precibus ingreditur juvenularum chorus et sponsæ laudatur eloquiis. (Vers. 3-4.) *Propterea juvenculæ dilexerunt te, et attraxerunt te.* Adolescentulæque respondent: *Post te in odore unguentorum tuorum curremus.* Quam pulchre sponsæ pedisse quæ necdum fiduciam habent sponsæ (11). Sponsa non post tergum sequitur, sed ingreditur juncta lateri, apprehenditque dexteram sponsi, et manus ejus sponsi dexteram continetur. Famulæ vero ingrediuntur post eam. Sexaginta sunt reginæ et octoginta concubinæ, et juvenculæ, quarum non est numerus ⁵⁶. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una est ei quæ concipit illam. Post te ergo in odore unguentorum tuorum curremus. Cum omni honestate deambulanti- bus dictum est; *Post te in odore unguentorum tuorum curremus* secundum illud: *Cursum consummavi* ⁵⁷, et illud: *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus autem accipit bravium* ⁵⁸, Bravium Christus est. Et hæc quidem adolescentulæ, quas propter amoris exordium foris stare cognoscimus, juxta illud exemplum: *Amicus autem sponsi stans et audiens cum gaudio gaudet propter vocem sponsi* ⁵⁹. Tale quiddam et adolescentulæ sustinent: introeunte sponso forinsecus remanent, sponsa vero ⁵⁰⁸⁻⁹ speciosa, perfecta, sine macula, sine ruga, in sponsi cubiculum, in regium penetrans ingressa revertitur ad Juvenculas, et nuntiat eis quæ sola conspexerit, dicitque (vers. 4): *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Non ait, introduxit nos plures in cubiculum suum: plures foris remanent in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut videat thesauros absconditos et tenebrosos, renuntietque juvenulis: *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Rursus adolescentulæ, id est sponsarum incipientium turba quamplurima, ingressa sponsa cubiculum sponsi, et vidente divitias viri sui, dum illius

⁵¹ III Reg. x. ⁵² Luc. vii, 37, 38. ⁵³ Matth. xxvi, 7. ⁵⁴ Rom. v. 5. ⁵⁵ Cant. vi, 7. ⁵⁶ II Tim. iv, 7. ⁵⁷ I Cor. ix, 24. ⁵⁸ Joan. iii, 29.

(10) Codex Beccensis: *Si peccatrix super pedes, et ea quæ dicitur fuisse peccatrix, non peccatrix super caput ejus fuisse invenitur.*

(11) Codex Turonensis: *quam pulchri sponsæ*

pedes quæ nondum fiduciam habens, etc. Alii mss. ut in nostro textu. Libb. edit. loco sponsæ habent sponsi.

præstolantur adventum, lætæ concinunt: *Exsultabimus et lætabitur in te*. Pro sponsæ perfectione lætantur. Non est æmulatio in virtutibus. Amor iste mundus, amor iste sine vitio est. *Exsultabimus et lætabimur in te. Diligemus ubera tua*. Illa quæ major est, jam tuorum uberum lacte perfruitur, et loquitur exsultans: *Bona uberum tua super vinum*. Iste vere quæ exsultationem et lætitiã deferunt, adolescentulæ quippe sunt, deferunt charitatem, et dicunt: *Exsultabimus et lætabimur in te. Diligemus ubera tua super vinum*. Diligemus, inquiunt, non diligimus. Deinde loquuntur ad sponsam: *Æquilas dilexit te*. Laudat sponsam, nomen illi æquitatis a propriis virtutibus imponentes. *Æquilas dilexit te*.

5106. Rursum ad adolescentulas sponsa respondet (vers. 5, 6): *Nigra sum, et speciosa, filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis, Ne intuamini me, quia ego sum denigrata, quoniam despexit me sol*. Speciosa quidem est, et possumus invenire quomodo speciosa sit sponsa; quærimus autem quomodo nigra et sine candore sit pulchra, Pœnitentiam egit a peccatis, speciem ei largita est conversio, et ideo speciosa cantatur. Quia vero necdum omnium peccatorum sorde purgata, necdum lota est in salute, nigra dicitur sed in atro colore non permanet. Itaque candida quando ad majora consurgit, et cum ab humilibus incipit ad alta conscendere, diciturque de ea: *Quæ est istaquæ ascendit dealbata*⁵⁹. Et quo manifestius hoc mysterium describatur, non ait, ut in plerisque codicibus, legitur: *Innixa super fratruelmsuum*, id est, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδούν αὐτῆς, sed ἐπιστηριζομένη ἐν τῷ στῆθος αὐτοῦ id est, *super pectus ejus recumbens*, significanterque de anima sponsæ et sermone dicitur, super pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis est nostri. Unde a carnalibus recedentes spiritalia sentire debemus, et intelligere multo melius esse sic amare, quam amare desistere. Ascendit igitur recumbens super pectus fratruelis sui: et quæ nunc in exordio cantici nigra ponitur, in epithalamii fine de ea cantatur: *Quæ est ista que ascendit dealbata*⁶⁰? Intelleximus quomodo et nigra et formosa sit sponsa. Si autem et tu non egeris pœnitentiam, cave ne anima tua nigra dicatur et turpis, et duplici fœditate turperis: nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc quia in eisdem vitiis perseveras. Si vero pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam vero habebit aliquid, ut ita dicam, Æthiopici decoris. Et quia semel Æthiopem nominavi, volo testem Scripturam super hunc advocare sermonem. Aaron et Maria murmurant quia Moyses Æthiopissam habet uxorem⁶¹. Et nunc Moyses Æthiopissam ducit uxorem: siquidem lex ejus ad

A hanc nostram Æthiopissam transmigravit. Murmuret Aaron sacerdotium Judæorum, murmuret et Maria synagoga eorum: Moyses de murmuratione non curat, amat Æthiopissam suam, de qua et alibi dicitur per prophetam: *Ab extremis fluminum afferent hostias*⁶². Et rursum: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*⁶³. Pulchre præveniet; quomodo enim in Evangelio mulier illa quæ sanguine fluebat, archisynagogi filiam curatione prævenit⁶⁴, sic Æthiopia Israel ægrotante sanata est. *Illorum delicto salus gentibus facta est ad æmulandum eos*⁶⁵. *Nigra sum et speciosa, filiæ Hierusalem*. Et tu, ecclesiastica anima, ad filias Hierusalem converte sermonem, et dic: Me plus amat sponsus, me magis diligit quam vos, quæ multæ filiæ Hierusalem. Vos foris statis, et sponsam cubiculum videtis intrantem. Nemo dubitet nigram vocatam esse formosam. Qui nos sumus, ut cognoscamus Deum, ut Cantica cantici prædicemus, ut ab Æthiopiæ finibus, ut ab extremo terræ venerimus sapientiam veri audire Salomonis? Et quando Salvatoris vox intonantis auditur: *Regina Austri veniet in judicium, et condemnabit homines generationis hujus, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic*⁶⁶: audi mystica quæ dicantur. Regina Austri venit a finibus terræ Ecclesia, et condemnat homines generationis hujus. id est Judæos carni et sanguini deditos. Venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, non illius qui in Testamento Veteri prædicatur, sed hujus qui in Evangelio Salomone major est. *Nigra sum et speciosa, filiæ Hierusalem, nigra velut tabernacula Cedar, speciosa ut pelles Salomonis*. Ipsa quaque nomina cum sponsæ decore conveniunt. Aiunt Hebræi Cedar interpretari tenebras, nigra sum ergo ut tabernacula Cedar, ut Æthiopes; speciosa ut pelles Salomonis quas eo tempore in tabernaculi ornamento composuit, quando templum summo studio et labore fabricatus est. Dives quippe Salomon, et in omni sapientia illius nemo præcessit illum. *Nigra sum ei speciosa, filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego sum denigrata*. Satisfecit de nigrore suo, et per pœnitentiam ad meliora conversa annuntiat se filiabus Israel nigram quidem esse, sed pulchram, secundum quod superius exposuimus, et dicit: *Ne intueamini me, quia ego sum denigrata*. Ne, inquit, admiremini coloris esse me tetri, sol despexit me. Pleno quippe radio in me luminis sui fulgor illuxit, ut ejus sim calore fuscata. Neque enim ut decuerat, ut solis dignitas expetebat, illius in me lumen excepi (12): *Delicto eorum salus gentibus facta est*⁶⁷; et rursus: *Incredulitate gentium scientia Israel*. Habes utrumque apud Apostolum.

7. Vers. 6. *Filii matris meæ pugnaverunt adver-*

⁵⁹ Cant. VIII, 5. ⁶⁰ Cant VIII, 5. ⁶¹ Num. XII, 4. ⁶² Rom. XI, 41. ⁶³ Matth. XII, 41. ⁶⁴ Rom. XI, 41.

⁶⁵ Psal. LXXII, 40, ⁶⁶ Psal. LXVIII, 31. ⁶⁷ Matth. IX.

(12) Mss., excepi. Libb. edit., accepi.

sum me. Considerandum quomodo sponsa dicat: *Filii matris meæ pugnauerunt adversum me*; et quando adversus eam fratrum pugna surrexit. Vide Paulum Ecclesiæ persecutorem, et intelliges quomodo filius matris ejus pugnaverit adversum eam. Persecutores Ecclesiæ egerunt pœnitentiam, et adversarii ejus rursus ad sororis signa conservi prædicaverunt fidem quam ante destruebant. Hoc prophético spiritu sponsa nunc cantans, ait: *Dimicaverunt in me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodivi*. Ego Ecclesia, ego sponsa, ego sine macula, plurimarum custos sum posita vinearum a filiis matris meæ, qui contra me aliquando pugnauerant. Qua sollicitudine curaque districta, dum plures custodio vineas, vineam meam non servavi. Intellige hoc de Paulo, et alio quocunque sanctorum, qui pro omnium salute sollicitus; et videbis quomodo vineam suam non custodiens, aliorum vinea custodiat; quomodo etiam ut alios lucrifaciat, ipse in quibusdæm damna sustineat: etenim cum fuerit liber ex omnibus, seipsum servum fecit, ut omnes lucrifaceret: *Factus sum, inquit, infirmus infirmis, Judæis Judæus, his qui sub lege erant, quasi sub lege*⁶⁸, et cætera; dicatque: *Vineam meam non custodivi*. Deinde conspicit sponsum, qui conspectus abscedit. Et frequenter hoc in toto carmine facit, quod nisi quis ipse patiat, non potest intelligere. Sæpe, Deus testis est, sponsum mihi adventare conspexi, et mecum esse quamplurimum; quo subito recedente, invenire non potui quod quærebam. Rursus igitur desidero ejus adventum, et nonnunquam iterum venit; et cum apparuerit, meisque manibus fuerit comprehensus, rursus elabatur, et cum fuerit elapsus, rursus a me inquiritur, et hoc crebro facit, donec illum vero teneam, et ascendam innixa (13) super fratrualem meum.

511-13 8. Vers. 7. *Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie*. Non quæro alia tempora, quando vespere, quando diluculo quando in solis pascis occubitu; illud tempus inquiri, quando florente die, quando plena luce in majestatis tuæ splendore versaris. *Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie*. Diligenter observa ubi meridiem legeris. Apud Joseph meridie fratres prandium celebrant. Angeli meridie Abraham suscipiuntur hospitio, et cætera istiusmodi. Quære, et invenies Scripturam divinam non frustra seu fortuita unumquemque usurpare sermonem. Quis putas est dignus e nobis ut ad meridiem usque perveniat, et videat ubi pascat, ubi cubet sponsus? *Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie*. Nisi enim tu mihi annuntiaveris, incipio errabunda jactari, et dum te quæro, in aliorum greges incurro

⁶⁸ I Cor. ix, 20, 21, 22, ⁶⁹ Eph. v, 27. ⁷⁰ Abac. iii, 8.

(13) Mss., *innixa*. Libb. edit., *innixus*.
(14) *Vel aurigas*. Omittitur in libb. editis, restituitur e mss.

A Et quia aliorum erubescō aspectus, faciem meam atque ora mox contegere incipio. Sum quippe sponsa formosa, et aliis nudam faciem meam non ostendo, nisi tibi soli quem jam pridem deosculata sum. *Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie, nequando fiam sicut cooperta super greges sodalium tuorum*. Ut ista non patiar, ut non fiam cooperta, ut ora non contegam, et ad alios usque perveniens, incipiam forsitan et eos amare quos nescio; idcirco annuntia mihi ubi te quæram et inveniam in meridie, ne forte fiam quasi cooperta super greges sodalium tuorum.

B 9. Posthæc verba sponsus ei communicatur et dicit: Aut cognosce temetipsam quoniam regis es sponsa, et formosa, et a me facta formosa; siquidem ego mihi exhibui gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam⁶⁹. Et scito, quia si te non cognoveris, et tuam scieris dignitatem, patieris hæc quæ sequuntur. Quænam ista sunt? (Vers. 8.) *Si non cognoveris temetipsam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in vestigiis gregum, et pasc non greges ovium, non agnorum, sed hædos tuos*. Statuet quippe oves a dextris, et a sinistris hædos. *Si non cognoveris temetipsam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in vestigiis gregum, et pasc hædos tuos in tabernaculis pastorum*. In vestigiis, inquit, pastorum novissima fies, non inter oves, sed inter hædos tuos, cum quibus habitans non poteris mecum, id est cum bono pastore esse.

C 10. Vers. 9. *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea*. Si vis intelligere, sponsa, quomodo scire te debeas, cognosce cui te comparaverim, et tunc videbis talem te esse quæ turbari non debeas, cum tuam speciem cognoveris. Quid est igitur: *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te?* Scio equidem sponsum propheta dicente: *Et equitatio ejus salus*⁷⁰. Assimilata es ergo equitatus meo in curribus Pharaonis. Quantum differ equitatus meus qui sum Dominus, et demergo in fluctibus Pharaonem, et cristatos vel aurigas (14) ejus et ascensores ejus et equos et currus ejus: quantum, inquam, differt equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto melius es omnibus filiabus tu, sponsa, tu ecclesiastica anima, omnibus animabus quæ non sunt ecclesiasticæ. Igitur si ecclesiastica anima es, omnibus animabus es melior: si non es melior, non es ecclesiastica. *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, proxima mea*. Deinde pulchritudinem sponsæ spiritali amore describit. (Vers. 10.) *Genæ tuæ ut turturis*. Faciem illius laudat, et genarum, rubore succenditur (15). Pulchritudo quippe mulierum in genis dicitur esse quamplurima. Ita et nos pulchritudinem animæ intelligamus in genis. Labio vero ejus, et linguam intelligentiam prædicimus. *Collum tuum ut monile*. Ut

(15) Codex Beccensis, *succenditur*. Libb. edit. *profunditur*.

ornamentum quod solet virginum collo pendere, et nuncupatur ὀμπίσχος, ita sine hoc decore et tuum ipsum collum est ornamentum. Posthæc sit sponsus in recubitu. Requievit ut leo, ut catulus leonis obdormivit, ut deinceps possit audire: *Quis suscitabit eum*⁷¹? Quo interim dormiente apparent sponsæ sponsi solades angeli, et his eam sermonibus consolantur. Nos tibi aurea ornamenta facere non possumus: non enim tam divites sumus ut sponsus tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos similitudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum est, si similitudines auri, si stigmata faciamus argenti. (Vers. 41.) *Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti*, verum non omni tempore, sed donec sponsus tuus surgat a cubitu. Cum enim ille surrexerit, ipse tibi aurum, ipse faciet argentum, ipse tuam mentem sensumque decorabit, et eris vere dives in sponsi domo sponsa formosa (46), cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

514-15 HOMILIA II.

Ab eo loco in quo scriptum est: Nardus mea dedit odorem suum; usque ad eum locum in quo ait: Quia vox tua suavis, et forma tua decora, et cætera.

Omnes animæ moliones universitatis conditor Deus creavit ad bonum: sed pro usu nostro fit sæpe ut res quæ bonæ sunt per naturam, dum male his abutimur, nos ad peccata deducant. Unus de animæ motibus amor est, quod bene utimur ad amandum, si sapientiam amemus et veritatem. quando vero amor noster in pejora corruerit, amamus carnem et sanguinem. Tu igitur ut spiritalis, audi spiritaliter amatoria verba cantari, et disce motum animæ tuæ, et naturalis amoris incendium ad meliora transferre, secundum illud: *Ama illam, et servabit te, circumda illam, et exaltabit*⁷². *Viri, diligite Uxores vestras*, ait Apostolus⁷³, sed non stetit in eo quod dixerat: *Viri diligite uxores vestras*: verum sciens esse dilectionem virorum in propriis quoque uxoribus inhonestam, sciens esse placentem Deo, docuit quomodo viri uxores suas amare deberent, inferens: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus Ecclesiam*. Et hoc quidem in præmio eorum quæ postea disserenda sunt diximus.

2. Quia amici sponsi dum rex in recubitu suo est (*requiescens enim dormivit ut leo, et ut catulus leonis*⁷⁴), sponsæ promiserant donec ille consurgeret se similitudines auri et argenti esse facturos, non habentes aurum ut sponsus, et quodammodo aliis verbis sponsi passio prædicata est: non irrationabiliter hæc sponsa respondet, et ipsa dispensationem quamdam passionis intelligens ad id quod audierat (cap. 1, vers. 10, 11): *Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti, donec rex in*

⁷¹ Gen. xxix, 9. ⁷² Prov. iv, 8. ⁷³ Coloss. iii, 9. ⁷⁴ Num. xxiv, 9. ⁷⁵ Joan. xii, Matth. xxvi. ⁷⁶ Matth. xxvi, 9. ⁷⁷ ibid. 12, 13. ⁷⁸ Marc. xiv, 8, 9. ⁷⁹ Mich. ii, 11 12.

(16) *Formosa*. Codex Turonensis, perfecta.

recubitu suo est; ait (vers. 12): *Nardus mea dedit odorem suum. Fasciculus guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum demorabitur*. Quomodo igitur aptabimus ei id quod præcessit: *Donec rex in recubitu suo est*, id quod sequitur: *Nardus mea dedit odorem suum*. Loquitur Evangelium⁷⁵, quia venit mulier habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, non illa peccatrix, sed sancta, de qua nunc mihi sermo est. Scio quippe Lucam de peccatrice, Matthæum vero et Joannem et Marcum non de peccatrice illa dixisse. Venit ergo non peccatrix, sed sancta, cujus nomen quoque Joannes inseruit. Maria quippe erat habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, et effudit super caput Jesu. Deinde super hoc indignantibus non omnibus discipulis, sed Juda solo dicente: *Potuit venundari hoc trecentis denariis et dari pauperibus*⁷⁶; respondit Magister atque Salvator: *Semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper*⁷⁷. *Præveniens quippe hæc in diem sepulturæ meæ fecit. Ideo ubicunque prædicatum fuerit Evangelium istud, dicetur et quod fecit hæc in memoriam ejus*⁷⁸. In figura ergo istius quæ nunc loquitur: *Nardus mea dedit odorem suum*, illa super caput Domini fudit unguentum: et tu quoque assume nardum, ut postquam caput Jesu suavi odore perfuderis, possis audacter effari: *Nardus mea dedit odorem suum*, et a Jesu reciprocum audire sermonem, quia *ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod fecit hæc in memoriam ejus*. Tu quoque facito, in universis gentibus prædicato. Quando autem hoc facies? Si factus fueris ut Apostolus, et dixeris: *Christi bonus odor sumus in omni loco in his qui salvantur, et in his qui pereunt*⁷⁹; bona opera tua nardus sunt. Si vero peccaveris, peccata te tetro odore redolebunt; dicit quippe pœnitens: *Computruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*⁸⁰. Non de nardo propositum est nunc Spiritui sancto dicere, neque de hoc quod oculis intuemur evangelista scribit unguento, sed de nardo spiritali, de nardo quæ dedit odorem suum.

3 (Vers. 13.) *Fasciculus stactes*, id est guttæ, sive stillæ, *fratruelis meus mihi*. Guttam unguenti, casiam, galbanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id est in sacerdotale chrisma confectum⁸¹. Si ergo videris Salvatorem meum ad terrena aut humilia descendentem, videbis quomodo virtute magna et majestate divina ad nos modica quædam stilla defluerit. De hac stilla et propheta cecinit, dicens: *Et erit de stilla populi ejus congregandus congregabitur Jacob*⁸². Et sicuti secundum alium sensum lapis erat præcisus e monte sine manibus nostri in carne Salvatoris adventus neque enim totus mons fuit qui descendit ad terras, nec poterat humane fragilitas totius montis

⁷⁵ Num. xxiv, 9. ⁷⁶ Joan. xii, Matth. xxvi. ⁷⁷ Matth. xxvi, 9. ⁷⁸ II Cor. ii, 15. ⁷⁹ Psal. xxxviii, 5. ⁸⁰ Exod. xxv,

magnitudinem capere: sed lapis ex monte, lapis of-
fensionis, et petra scandali descendit in mundum⁸³;
sic secundum alium intellectum stilla nuncupatur.
Oportebat quippe ut quia *omnes gentes in stillam si-
tulæ reputatæ sunt*⁸⁴, is qui pro omnium salute fa-
ctus est omnia, etiam stilla fieret ad cas liberan-
das. Quid enim pro nostra salute non factus est?
Nos inanes, et ille exinanavit semetipsum formam
servi accipiens. Nos populus stultus et non sapiens
et ille factus est stultitia prædicationis, ut fatuum
Dei sapientius fieret hominibus. Nos infirmi, infir-
mum Dei fortius hominibus factum est. Quia
igitur *universæ gentes ut stillæ et situlæ, et ut momentum
stateræ reputatæ sunt*⁸⁵; idcirco factus est stilla,
ut per eum a vestimentis nostris odor stillæ proce-
deret: juxta illud: *Myrrha, et stilla, et casia a ve-
stimentis tuis, a domibus elephantinis; ex quibus
lætificaverunt te filiæ regum in honore tuo*⁸⁶; quæ
in XLIV psalmo dicuntur ad sponsam. *Fasciculus
stillæ fratruelis meus mihi*. Consideremus quid sibi
fratruelis nomine **516-18** velit Ecclesia, quæ hic
loquitur de fratruelle. Nos sumus ex gentibus congre-
gati: Salvator noster sororis ejus est filius, id est, syn-
agogæ, duo quippe sorores sunt, Ecclesia et Syn-
agoga. Salvator ergo, ut diximus, filius synagogæ
sororis, vir Ecclesiæ, sponsus Ecclesiæ, fratruelis
est sponsæ suæ. *Fasciculus stillæ fratruelis meus
mihi: in medio uberum meorum commorabitur*.
Quis ita beatus ut habeat hospitem in principali
cordis, in medio uberum, in pectore suo sermonem
Dei? Tale est quippe quod canitur: *In medio ube-
rum meorum commorabitur. Si non fuerint fractæ
mammæ tuæ*, in medio eorum habitabit sermo di-
vinus. Decebat in carmine nuptiali mammæ potius
appellari, quam pectus. Et perspicuum est cur ad
expositionem ejus qui dicit: *In medio uberum me-
orum commorabitur*; sit assumptum, *si non fuerint
fractæ mammæ tuæ*, de Ezechiele. In eo quippe lo-
co ubi Hierusalem Domini corripitur voce, inter
cætera dicitur ad eam: *In Ægypto fractæ sunt mam-
mæ tuæ*⁸⁷. Castarum ubera (17) non franguntur;
sed meretricum ubera laxis pellibus irrigantur. Pu-
dicorum erecta sunt ubera, et virginali robore tu-
mentia. Suscipiunt sermonem sponsi, et dicunt:
*In medio uberum meorum commorabitur. Botrus
cypri fratruelis meus mihi*. Initium est sermonis in
germine: et initium cypri, id est, floritionis in ver-
bo, unde ait *Botrus cypri* id est floritionis *fra-
truelis meus mihi*. Non omnibus est botrus cypri,
sed his qui ejus flore digni sunt. Aliis uva varia est:
huic soli quæ nigra est et formosa, in floris decore
se præbet. *Botrus cypri fratruelis meus mihi*. Non
simpliciter ait: *Botrus cypri fratruelis meus*, sed
cum additamento, *mihi*; ut doceret non omnibus
eum esse botrum cypri. Videamus autem in quibus

A regionibus botrus iste sit sponsæ. *In vineis Engaddi*.
quod interpretatur oculus tentationis. In vineis
igitur oculi tentationis botrus cypri fratruelis meus
mihi. Tentationis oculus in præsentia est: siquidem
in tentatione moramur in hoc mundo, et *tentatio est
vita humana super terram*⁸⁸. Dum in hac luce ver-
samur, in vineis sumus Engaddi. Si autem meru-
erimus postea transplantari, a nostro agricola
transferemur. Nec dubites quin possis de Engaddi
vineis ad loca meliora transferri. Agricola noster
ad transferendam vineam crebra meditatione jam
calluit. *Vineam enim ex Ægypto transtulisti, eeci-
sti gentes, et plantasti eam. Operuit montes umbra
ejus, et arbusta ejus cedros Libani*⁸⁹. Et hæc qui-
dem quæ exposuimus, locuta sit sponsa de sponso,
significans amorem suum et sponsi venientis hospiti-
um, quomodo in medio uberum et sui cordis
arcano sponsus veniens commoretur.

4. Rursus sponsi ad eam sermo dirigitur, et di-
cit (vers. 14): *Ecce speciosa proxima mea, ecce
speciosa, oculi tui columbæ*. Illa sic dicit ad spon-
sum: *Ecce speciosus fratruelis meus*; non adjungit,
et proximus meus. Hic autem quando loquitur ad
eam: *Ecce speciosa*, adjungit et, *proxima mea*.
Quare autem illa non dicit: *Ecce speciosus proxi-
mus mihi*, sed tantum, *ecce speciosus*! Quare ille
non solum, *speciosa es*, dicit, sed, *speciosa es pro-
xima mea*? Sponsa si longe fuerit a sponso, non est
speciosa; tunc pulchra fit, quando Dei verbo con-
jungitur. Et merito nunc docetur a sponso, ut pro-
xima sit, et e suo latere non recedat. *Ecce speciosa
proxima mea, ecce speciosa*. Incipis quidem esse
speciosa ex eo quod proxima mihi es: postquam
autem cœperis esse speciosa, etiam sine additamen-
to proximæ, absolute es speciosa. *Ecce speciosa
proxima mea, ecce speciosa*. Videamus et aliam lau-
dem speciosæ, ut et nos æmulemur speciosæ (18)
fieri. *Oculi tui columbæ. Qui viderit mulierem ad
concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in cor-
de suo*⁹⁰. Oculos non habet columbæ. Si quis vero
oculos columbæ non habet, domum fratris sui in-
greditur infelix, non servans illud quod in Prover-
biis est præceptum: *In domum fratris tui ne intres
infelix*⁹¹. Pro eo quod Septuaginta, *infelix*, inter-
pretati sunt, Aquila Hebræam exprimens veritatem
ἀγπολόος posuit. Qui autem habet oculos columbæ,
D videt recta, et misericordiam promeretur. Videns
quippe recta, et misericordiam consequetur. Porro,
quis videt recta nisi qui casto conspectu et puris
intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantum car-
nis oculis intelligere quæ dicta sunt, licet et de his
intellexisse non inutile sit: sed ingrediens ad inte-
riora cordis tui, et alios oculos mente perquirens,
qui et a Dei mandato illuminantur, *mandatum quip-
pe Dei illuminans oculos*⁹², illud enitere, labora,

⁸³ Dan. II, 35. ⁸⁴ Isai. XL, 15. ⁸⁵ Isai. XL, 15.
⁸⁶ Psal. LXXX, 8, 10. ⁸⁷ Matth. V, 28. ⁸⁸ Prov. XXVII,

⁸⁹ Psal. XLIV, 9. ⁹⁰ Ezech. XXIII, 3. ⁹¹ Job. VII, 1.
XVII, 40. ⁹² Psal. XIX, 8.

(17) *Ubera*. Codex Turonensis, *mammæ*.

(18) *Mss. speciosæ*; libb. editi, *sponsæ*.

contende, ut sancte intelligas universa quæ dicta sunt, et similis spiritui ei qui in specie descendit columbæ, audias quia oculi tui columbæ. Si intelligis legem spiritualiter, oculi tui columbæ sunt. Si intelligis Evangelium ut se vult intelligi Evangelium et prædicari, vides Jesum omnem languorem et infirmitatem non solum eo tempore quo carnaliter facta sunt, fuisse medicatum, sed hodieque medicantem, et non tantum tunc ad homines descendisse, sed hodieque descendere, et esse præsentem. *Ecce enim, inquit, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* ⁹³.

Oculi tui columbæ sunt. Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ. Has de se sponsa audiens laudes sponso vicem in laudibus tribuit, non quo ei quod non habet suo præconio largiatur, sed intelligens decorem ejus atque conspicuens ait (vers. 45): *Ecce sponsus* **519-20** *fratruelis meus equidem pulcher, lectus noster umbrosus.* Quære lectum in quo sponsus cum sponsa requiescat, et, ni fallor, corpus humanum est: siquidem ille in Evangelio paralyticus qui jacebat in lecto, et abire in domum suam sublato grabato voce jussus est Salvatoris, antequam sanaretur, super debile membrorum suorum corpus jacebat, quod postea Dei virtute solidatum est. Sic ego intelligo: *Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam* ⁹⁴. Neque enim ad hoc Filius Dei de cœlestibus ad terrena descenderat, ut de lectulis imperaret, et consurgentem ab ægrotatione sua sine lectulo non pateretur ascendere: *Tolle, inquit, grabatum tuum, et vade in domum tuam.* Et **C** tu igitur a Salvatore sanatus tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, ut cum ad te velut sponsam venerit sponsus, et in eo tecum fuerit reclinatus, dicas: *Ecce sponsus fratruelis meus, equidem pulcher, acclinatio nostra umbrosa.* Ecce speciosus fratruelis meus, ipse et speciosus est, et umbrosus. *Per diem quippe sol non urct te, neque luna per noclem* ⁹⁵.

5. Vers. 16. *Trabes domorum nostrarum cedri,* multitudinis verba sunt. Videntur autem mihi viri hæc dicere qui cum sponso sunt, de quibus superius sermo præfatus est. Domus cedrinis trabibus intextæ sunt, et cypressis contignatæ (19). Siquidem pro stibe ascendit cypressus, et pro coniza ascendit myrtus. Requirens igitur cujus naturæ ista sunt ligna, et cedrum imputribilem, et cypressum odoris optimi deprehendens, labora et tu ita contignare domum tuam, ut de te quoque possit dici: *Trabes domuum nostrarum cedri, et contignationes nostræ cypressi.*

6. Post hæc sponsus loquitur (cap. II, vers. 1): *Ego flos campi, et lilium convallium.* Propter me

qui in valle eram, descendit in vallem, et in vallem veniens sit lilium: pro ligno vitæ quod plantatum est in paradiso Dei, totius campi, id est totius mundi, et universæ terræ flos factus est. Quid enim sic potest esse flos mundi, ut vocabulum Christi? Unguentem effusum nomen ejus. Aliter id ipsum dicitur: *Ego flos campi, et lilium convallium,* et hæc quidem de semetipso. Deinde sponsam laudans ait: (vers. 2) *Ut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum.* Sicut lilium non potest spinis comparari, inter quas semper exoritur, eodem modo proxima mea super omnes filias lilium est in medio spinarum. Ista audiens sponsa vicem reddit sponso, et sentiens illius etiam suavitatem in vocem laudantis erumpit. Unguentorum quippe odor licet suaviter spiret, et sensum odore demulceat, non tamen ejusmodi est, ut suave sit ad edendum. Est autem aliud quod optimi saporis sit et odoris, id est, ut fauces dulcore delectet, et spiritum mulceat odoratu: tale est malum, et istiusmodi est naturæ, ut utraque in se possideat. Idcirco volens non solum benevolentiam sermonis, sed et dulcorem ejus sponsa laudare, ait: (vers. 3) *Ut malum in lignis silvæ, ita fratruelis meus in medio filiarum.* Omnia ligna, omnes arbores (20) ad comparisonem sermonis Dei silvæ inferaces existimantur, ad Christum saltus est omne quod dixeris, et infructuosa sunt omnia. Quæ enim possunt dici ad eum comparata fructifera? Etiam ligna quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem adventus ejus infructuosa monstrata sunt. Ideo *ut malum in lignis silvæ, ita fratruelis meus in medio filiarum. In umbra ejus concupiivi, et sedi.* Quam pulchre non ait in umbra illius concupisco, sed, *in umbra ejus concupiivi*; et non sedeo, sed *sedi*. Siquidem in principio non possumus cum eo proprium conferre sermonem, verum in principio, ut ita dicam, quadam majestatis illius umbra perfrui, unde et in prophetis legitur: *Spiritus faciei nostræ Christus Dominus, cui diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus* ⁹⁶; et, ab umbra ad umbram aliam transmigramus. *Sedentibus enim in regione et umbra mortis, lux orta est eis* ⁹⁷. Et transeamus ab umbra mortis ad umbram vitæ. Semper istiusmodi sunt profectus, ut in exordio desideret quispiam saltem in virtutum umbra consistere. Ego puto ideo et nativitatem Jesu ab umbra cœpisse, et non in umbra, sed in veritate finitam: *Spiritus, inquit, sanctus veniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* ⁹⁸. Nativitas Christi ab umbra sumpsit exordium: non solum autem in Maria ab umbra ejus nativitas cœpit, sed et in te si dignus fueris nascitur sermo Dei. Fac igitur ut possis capere umbra ejus, et cum umbra fueris dignus

⁹³ Matth. xxvii, 20. ⁹⁴ Matth. ix, 6. ⁹⁵ Psal. cxx 6. ⁹⁶ Thren. iv, 20. ⁹⁷ Isa. ix, 2. ⁹⁸ Luc. i, 35.

(19) Mss., domus cedrinis trabibus intextæ sunt, et cypressis contignatæ. Editt., domos cedrinis trabibus intextas et cypressis contignatas.

(20) Libb. editt., omnes silvæ arbores, sed in mss. omnibus omittitur silvæ.

effectus, veniet ad te, ut ita dicam, corpus ejus, ex quo umbra nascitur. Nam in modico fidelis, et in majoribus erit fidelis. *In umbra ejus concupivi et sedi.* Vides quia non semper in umbra stetit, sed inde ad meliora transierit, dicens: *Et fructus ejus dulcis in gutture meo.* Ego, inquit, desideravi in umbra ejus requiescere, sed postquam me sua protexit umbra, etiam fructu illius saturatus sum, et fructus ejus dulcis in gutture meo.

7. Vers. 4. *Introducite me in domum vini.* Foris stetit sponsus, et ab sponsa susceptus est. In medio quippe uberum illius requievit. Proximæ (21) juvenulæ non sunt istiusmodi ut sponsum hospitem habere mereantur. Multitudini foris in parabolis loquitur. Quam vereor ne multæ adolescentulæ forte nos simus. *Introducite me in domum vini.* Cur tam diu foris maneo? Ecce sto ante ostium et pulso. Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, et cœnabo cum eo, et ipse mecum. *Introducite 521-24 me.* Et nunc eadem dicit sermo divinus, ecce Christus loquitur, introducite me. Vobis quoque catechumenis loquitur: *Introducite me.* Introducite, non simpliciter in domum, sed in domum vini, impleatur vino lætitiæ, vino Spiritus sancti anima vestra, et sic introducto in domum vestram sponsum, verbum, sapientiam, veritatem. Potest autem et ad eos dici qui nondum perfecti sunt: *Introducite me in domum vini.*

8. Vers. 4. *Ordinate in me charitatem.* Eleganter locutus est, *ordinate*, plurimorum quippe inordinata est charitas, quando quod in primo loco debent diligere, diligunt in secundo; quod in secundo, diligunt in primo; et quod oportet amare in quarto, amant in tertio: et rursus tertium in quarto, et est in plerisque charitatis ordo perversus. Sanctorum vero charitas ordinata est. Volo ad intelligendum hoc quod dictum est: *Ordinate in me charitatem*, aliqua exempla replicare. Te vult divinus sermo diligere patrem, filium, filiam, vult te sermo divinus diligere Christum, nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parentibus charitate jungaris. Sed quid dicit tibi? ne inordinatam habeas charitatem, ne primum patrem aut matrem, deinde me diligas, ne filii et filiæ plusquam mei charitate tenearis. *Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus. Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus*⁹⁹. Recole conscientiam tuam de patris matrisve affectu, et considera qualem circa sermonem Dei et Jesu habeas charitatem, statim deprehendes magis te filium aut filiam diligere quam Verbum, magis te parentes amare quam Christum. Quis putas ita proficit ex nobis, ut præcipuam et primam inter omnia sermonis Dei habeat charitatem? qui in secundo loco liberos ponat? Juxta hunc modum ama uxorem tuam. *Nullus quippe aliquando suam carnem odio habuit, sed amat ut carnem: Et erunt, inquit, duo in carne una*¹, et

non in uno spiritu. Ama et Deum, sed ama illum non ut carnem et sanguinem, sed ut spiritum. Qui enim *adhæret Deo, unus spiritus est*². Igitur ordinata est charitas in perfectis. Ut autem post Deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, et domesticus bonus, domesticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet ut sanctorum ordinata sit charitas. Magister quoque et Dominus noster in Evangelio præcepta de charitate constituens ad uniuscujusque dilectionem propriam aliquid apposuit, et dedit intelligentiam ordinis his qui possunt audire Scripturam dicentem: *Ordinate in me charitatem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua*³. Et *diliges proximum tuum sicut teipsum*⁴. Non proximum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota virtute, et ex tota mente. Rursus, inquit: *Diligite inimicos vestros*⁵, et non apposuit, ex toto corde. Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcipit, nec dicit, diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum: *Diligite inimicos vestros*; sufficit quod eos diligimus, et odio non habemus. Proximum vero ut teipsum. Porro Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, et ex tota virtute. Si hæc intellexeris, et intellecta compleveris, fecisti quod sponsi sermone præcipitur: *Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem.* Quis putas e nobis charitatis est ordinatæ? (Vers. 5.) *Confirmate me in unguentis*, unus de interpretibus posuit *ὀλκωνθίωνων*. Hæc autem sponsa loquitur: *Stipate me in malis.* In quibus malis? *Ut malum in lignis silvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.* Idcirco in malis ejus stipate me, quia vulneratæ charitatis. ego. Quam pulchrum est, quam decorum a charitate vulnus accipere. Alius jaculum carni amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus est, tu nuda membra tua, et præbe te jaculo formoso siquidem Deus sagittarius est. Audi Scripturam de hoc eodem jaculo loquentem, imo ut amplius admireris, audi ipsum jaculum quid loquatur: *Posuit me in sagittam electam, et in pharetra sua servavit me et dixit mihi: Magnum est tibi hoc vocari puerum meum*⁶. Intellige sagittam quid dicat, et quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari. Hac sagitta vulnerati fuerunt illi qui inter se invicem conferebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in via cum aperiret nobis Scripturas*⁷? Si quis sermone nostro, si quis Scripturæ divinæ magisterio vulneratur, et potest dicere quia vulneratæ charitatis ego, hunc et illud forsitan sequitur, quid forsitan dico? manifestam promo sententiam.

9. Vers. 6. *Sinistra ejus sub capite meo, et dextera*

⁹⁹ Matth. x, 37. ¹ Ephes. v, 29, 31. ² Cor. vi, 17. ³ Deut. vi, 5. ⁴ Matth. xxii, 39. ⁵ Matth. v, 44
⁶ Isa. xlix, 2, 6. ⁷ Luc. xxiv, 32.

(21) Proximæ. Codex Belvac., plurimæ.

illius amplexabitur me. Habet et in sinistra et in dextera sermo Dei sapientiam, quæ cum pro intellectus varietate sit multiplex, in subjacenti una est. Ipse Salomon de læva et dextera sapientiæ docuit dicens: *Longitudo enim, et anni vitæ in dextera ejus, in sinistra autem ipsius divitiæ et gloria*⁹. Igitur læva ejus sub capite meo, ut faciat requiescere, et brachium sponsi fiat cervical meum, et reclinetur animæ principale super sermonem Dei. *Læva ejus sub capite meo.* Non expedit tibi habere cervicalia quæ lamentatio sequatur. In Ezechiele scriptum est: *Væ iis quæ consuunt cervicalia sub omni cubitu manus*⁹. Noli consuere cervicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe sponsi lævam sub capite tuo, et dic: *Læva ejus sub capite meo*; quam cum habueris, omnia tibi quæ sunt in læva tribuuntur. Dicis quippe: *In sinistra ejus divitiæ et gloria, et dextera ejus amplexabitur* 525-27 *me.* Totum te sponsi dextera complectatur. Longitudo quippe et anni vitæ in dextera ejus: et ob id longævità, et multorum dierum eris super terram bonam quam Dominus Deus tuus dat tibi. *Adjuravi vos, filiæ Hierusalem, in virtutibus, et viribus agri.* Quid adjurat sponsa filias Hierusalem? *Si levaveritis, et suscitaveritis charitatem.* Quandiu charitas dormit in vobis, o filiæ Hierusalem, o adolescentulæ, quæ in me non dormit, quia vulnerata sum charitate? In vobis autem quæ plures estis, et adolescentulæ, et filiæ Hierusalem, dormit charitas sponsi. Adjuravi ergo vos, filiæ Hierusalem, si levaveritis, et non solum levaveritis, sed et suscitaveritis, quæ in vobis est, charitatem. Creator universitatis cum vos conderet, inseruit in cordibus vestris semina charitatis. Nunc autem, sicut alibi dicitur: *Justitia dormivit in ea*¹⁰, sic dilectio dormitat in vobis; juxta quod et alibi dicitur: *Sponsus requievit ut leo, et ut catulus leonis*¹¹. Adhuc in infidelibus, et in his qui corde sunt dubio dormitat sermo divinus, vigilat in sanctis; dormitat in his qui tempestatibus fluctuant, suscitatur vero eorum vocibus qui cupiunt vigilante sponso salvari. Statim sit eo vigilante tranquillitas, statim undarum moles conquiescunt, spiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies silet: illo dormiente tempestas, mors, et desperatio est.¹² *Adjuro ergo vos filiæ Hierusalem, in virtutibus et in viribus agri.* Cujus agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit Dominus¹³.

10, Vers. 7, 8. *Si levaveritis et suscitaveritis charitatem, quoad usque velit vox fratruelis mei. Ecce hic venit saliens super montes.* Hæc adhuc loquitur Ecclesia, exhortans adolescentulas, ut ad sponsi præparentur adventum; si tamen venire voluerit et suum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit sponsus, quem digito monstrat, et dicit: *Ecce hic venit saliens super montes.* Intellige

A sponsæ animam beatam atque perfectam quæ citius videat, citius sermonis contempletur adventum, quæ sibi sapientiam venisse sentiat, et charitatem, et dicat non videntibus: *Ecce hic venit.* Orate ut et ego possim dicere: *Ecce hic venit.* Si enim potuero Dei disserere sermones quodammodo et ego dicam: *Ecce hic venit.* Quo? Non utique ubi vallis, non ubi humilia loca. Quo venit? *Saliens super montes, transiliens super colles.* Si fueris mons, salit in te sermo Dei. Si non valueris esse mons, sed fueris collis, secundus a monte, transiliet super te. Quam vero pulchra et convenientia rebus vocabula! Salit super montes, quia majores sunt; transilit super colles, quia minores sunt. Non transilit super montes, non salit super colles. *Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles.*

41. Vers. 9. *Similis est fratruelis meus capræ, aut hinnulo cervorum in montibus Bethel.* Hæc duo animalia in Scripturis frequentius nominantur; et quo amplius admireris, sæpius juncta ponuntur. *Et hæc sunt, ait, quæ manducabis*¹⁴, post paululum inferens capream et cervum. In præsentī quoque libro pariter nominatur cervus et caprea. Quodammodo enim cognata sibi sunt, et vicina ista animalia. Caprea, id est dorcas, acutissime videt. Cervus interfector serpentum est. Quis putas est dignus nobis, qui juxta dignitatem loci atque mysterii plenam possit explicare rationem? Oremus Dominum, ut nobis largiatur sensum ad aperiendas Scripturas, et possimus dicere: Quomodo aperuit nobis Jesus Scripturas¹⁵. Quid igitur? dicimus quia dorcas, hoc est caprea secundum eorum physiologiam qui de naturis omnium animalium disputant, ex insita sibi vi nomen acceperit. Ab eo enim quod acutius videat, id est *παρα τὸ δέξωζ δέρκειν*, dorcas appellata est. Cervus vero serpentum inimicus ac debellator est, ita ut spiritu narium eos extrahat de cavernis, et superata pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forsitan Salvator meus caprea sit juxta *θεωρεῖν*, cervus juxta opera. Quænam ista sunt opera? Interficit ipse serpentes, contrarias fortitudines jugulat, ideo dicam ei: *Tu contrivisti capita draconum super aquas, tu contrivisti caput draconis*¹⁶.

12. *Similis est fratruelis meus capræ, vel hinnulo cervorum super montes domus Dei:* Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei sunt, sed qui montes Ecclesiæ sunt. Inveniuntur quippe et alii montes erecti, et consurgentes adversus scientiam Dei, montes Ægyptiorum et Allophylorum. Vis scire quia similis est fratruelis meus capræ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mons domus Dei et veniet ad te sponsus similis capræ, vel hinnulo cervorum super montes Bethel. Cernit sponsum

⁹ Prov. III, 16. ⁹ Ezech. XIII, 48. ¹⁰ Isa. I, 24. ¹¹ Num. XXIV, 9. ¹² Matth. VIII. ¹³ Gen. XXVI, 14. ¹⁴ Deut. XIV, 4. ¹⁵ Luc. XXIV, 32. ¹⁶ Psal. LXXIV, 43, 4.

appropinquasse vicinius, qui ante super montes versabatur et colles, assimilatur eum transilientem atque salientem. Et post hæc ad se et ad alias adolescentulas advenisse cognoscens, dicit. *Ecce hic retro post parietem nostrum.* Si ædificaveris parietem, et feceris ædificationem Dei, veniet post parietem tuum *Prospiciens per fenestras.* Una fenestra unus est sensus, per hunc prospicit sponsus, alia fenestra alius est sensus, et per hunc sponsus sollicite contuetur. Per quos sensus non prospicit sermo Dei? Quid sit autem prospicere per fenestras, et quomodo per eas sponsus aspiciat, sequens docebit exemplum. Ubi non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Jeremia: *Ecce mors ascendit per fenestras nostras* ¹⁷. Quando videris mulierem ad concupiscendum eam, jam mors ascendit fenestras tuas. *Eminens per retia.* Intellege quia in medio laqueorum ambulas, et subtus machinas ⁵²⁸⁻³⁰ transeas imminentes. Omnia retibus plena sunt, diabolus laqueo cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et cæperit eminere de retibus, dices: *Anima nostra erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Benedicti vos a Domino qui fecit cælum et terram* ¹⁸. Eminet igitur sponsus per retia tibi vitam faciens. Jesus descendit ad terras, subiecit se retibus mundi; videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio nisi a se posse conscindi, venit ad retia, assumens corpus humanum, quod inimicarum tortitudinum laqueis tenebatur, ea tibi dirupit, et loqueris: *Ecce hic retro post parietem nostrum prospiciens per fenestras, eminens per retia.* Cum eminuerit, dicit tibi (vers. 40): *Respondet frater meus, et dicit: Surge, veni, proxima mea, viam tibi feci, conscindi retia, sic veni ad me, proxima mea. Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea.* Cur ait, *surge?* cur *propera?* Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepi. *Tristis est facta anima mea propter te usque ad mortem* ¹⁹. Surrexi a mortuis fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis. Ideo dico tibi (Vers. 10 41): *Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, quia hiems transivit, pluvia abiit, flores visi sunt in terra.* Ego a mortuis surgens tempestate compressa tranquillitatem reddidi. Et quia secundum dispensationem carnis ex Virgine, et voluntate Patris crevi, et sapientia, et ætate profeci, (vers. 12) *flores visi sunt in terra, tempus sectionis adest.* Sectio remissio peccatorum est. Omnem enim ramum, ait, in me manentem, et afferentem fructum Pater meus mundat, ut fructus majores efferat ²⁰. Habeto fructus, et priora quæ in te infructuosa sunt auferuntur. *Tempus quippe sectionis adest. vox turturis audita est in terra nostra.* Non sine causa in sacrificio assumitur parturturum, aut duo

A pulli columbarum ²¹. Nam idem vaent, et nunquam dictum est separatim par tantummodo columbarum, sed par turturum, et duos pullos columbarum. Columba Spiritus sanctus est. Spiritus autem sanctus quando de magnis et occultioribus sacramentis, et quæ multi capere non possunt loquitur, in turturis appellatione signatur, id est ejus avis, quæ semper in montium jugis et arborum verticibus commoratur. In vallibus autem et his et quæ ad homines usque perveniunt, columba assumitur. Denique Salvator quia hominem est dignatus assumere, et venit ad terras, multique tunc circa Jordanem peccatores erant, idcirco Spiritus sanctus non in turturum vertitur, sed columba fit, inter nos propter hominum multitudinem avis mansuetior conversatur. Turtur autem videtur, verbi gratia Moysi et uni cuilibet prophetarum recedentium in montes et deserta, et ibi accipientium sermones Dei. (Vers. 12, 13.) *Vox ergo turturis audita est in terra nostra. Ficus produxit grossos suos. A ficu dignoscite parabolam: cum ramus ejus tener factus fuerit, et folia miserit, scitote quia juxta est æstas* ²². Vult nobis Dei eloquium nuntiare, post hiemem, post procellas animarum appropinquasse messem, et ait: *Ficus produxit grossos suos, viles florescunt, dederunt odorem; si jam rumpuntur in florem tempus adveniet, et erunt uvæ.*

B ⁵³¹⁻² 13. *Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea.* Hæc quæ superius exposuimus, sponsus non audientibus adolescentulis, sed sola sponsa audiente loquitur. Volumus autem et ipsius **C** jam audire sermonem loquentis ad sponsam (vers. 43, 44): *Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, et veni, columba mea, sub tegmine petrae.* Et Moyses sub tegmine petrae ponitur, ut videat posteriora Dei. *In tegmine antemuralis.* Primum veni ad id quod ante murum est, et postea poteris introire ubi murus est petrae *Ostende mihi faciem tuam.* Usque ad præsentem diem similia dicuntur ad sponsam: necdum enim habebat fiduciam, ut revelata facie gloriam Domini contemplaretur. Quia vero jam ornata est atque composita, dicitur ei: *Ostende mihi faciem tuam.* Nondum erat enim vox ejus ita suavis, ut mereretur ei dici: *Audire me fac vocem tuam.* Quando ergo didicit loqui. Tace enim, ait, et audi Israel, et scito quid loquar: et suavis facta est vox ejus sponso, **D** secundum illud propheticum: *Suavis fiat ei postulatio mea* ²³? tunc ad eam sponsus effatur: *Et audire me fac vocem tuam, quia vox tua suavis est.* Si aperueris os tuum verbo Dei, dicet tibi sponsus: *Vox tua suavis est, et aspectus tuus speciosus.* Quapropter consurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur sponsi sermone, sapientia Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

¹⁷ Jerem. ix, 24. ¹⁸ Psal. cxxiv, 7, 8. ¹⁹ Matth. xxvi, 38. ²⁰ Joan. xv, 2. ²¹ Levit. xii. ²² Matth. xxiv, 32. ²³ Psal. civ, 34.